

ČINNOST PRACOVNÍ SKUPINY ÚSES PŘI MŽP

Ing. Darek LACINA

Ondráčkova 556/199, 628 00 Brno, darek.lacina@karneval.cz

Motto: Teorii ÚSES považuje mnoho domácích i zahraničních odborníků za mimořádný nástroj při aktivním přístupu k obnově krajiny a ochraně přírody.

Od roku 1992, kdy byl v našem právním řádu zakotven institut „územních systémů ekologické stability“ (dále jen ÚSES) se vine jako červená nit snaha o spolupráci mezi orgány státní správy (potažmo Ministerstva životního prostředí) a zástupci odborné veřejnosti. Odbornou veřejnost přitom vždy zastupovali jak praktikové (sdružení pod hlavičkou České komory architektů), kteří se s různými problémy setkávají v každodenním životě, tak i zástupci vysokých škol a vědeckých pracovišť.

Zhruba osmnáctileté období vztahu mezi MŽP a odbornou veřejností (což vlastně odpovídá věku, kdy je dosaženo plnoletosti se všemi právy a povinnostmi) je možno rozdělit na jednotlivá období (chtělo by se říci třetiny, i když matematicky se nejedná o takto přesné dělení). Zatímco první období je možno nazvat „nadšeně obrozeneckým“, druhé období se nese v duchu skepse, urputných bojů a ztrát pozic. Následující třetí období je charakteristické oboustrannou snahou a ochotou o vytvoření pragmaticky fungujícího systému s jasnými pravidly a společným cílem, avšak s některými rušivými elementy, které je třeba na základě věčné diskuse eliminovat.

Jak se konkrétně projevovala jednotlivá období? V první fázi se jednalo o vytvoření Oponentní rady územních systémů ekologické stability MŽP, která byla vytvořena v roce 1992 tehdejším ministrem Ivanem Dejmalem, jako odborný, metodický a poradní orgán MŽP.

Oponentní rada byla složena z významných odborníků, kteří se dlouhodobě zabývali problematikou ÚSES, a její členové byli jmenováni přímo ministrem životního prostředí. Posláním této odborné a metodické rady bylo ustanovení zcela nové profese – projektantů ÚSES, především ale příprava a posuzování všech potřebných metodických a odborných podkladů pro jejich činnost. Oponentní rada ÚSES iniciovala zpracování krajských generelů regionálních ÚSES (1992-1993), nové biogeografické členění, nadregionální ÚSES ČR (1994), Rukověť projektanta místního ÚSES, EECONET, dokumentace nadregionálních biocenter a dalších grantů i metodických pokynů. Všechna tato díla byla přísně oponována, tj. posuzována z hlediska metodické a odborné správnosti. Až do roku 1998 se Oponentní rada starala o odbornou úroveň a kvalitu významných projektů ÚSES.

V historickém exkursu se dostáváme do druhé (pesimistické) fáze. Přesunem kompetencí mezi odbory MŽP a především personálními změnami na odboru ekologie krajiny (včetně odchodu tajemníka oponentní rady, který měl zajišťovat po organizační stránce fungování Oponentní rady), byla uměle její činnost zmařena. Problematikou ÚSES se zabývá bez podpory nadřízených jedna pracovnice, (která nemá odbornou způsobilost k projektování a tedy i k posuzování ÚSES). Zároveň nebyl projevěn zájem o odbornou, metodickou a poradní činnost, kterou může Oponentní rada ÚSES zajistit. Dochází tak k paradoxu, kdy *de jure* existuje Oponentní rada, ale *de facto* je naprosto nefunkční, protože o její názor nemá nikdo zájem.

V tuto chvíli se aktivizuje v Brně (za podpory dalších kolegů ze všech koutů republiky) skupinka, která si dává za cíl přes Českou komoru architektů aktivně ovlivňovat dění na poli ÚSES. Do této skupiny patří tzv. „praotcové“ a „pramáti“ ÚSES, ale i nastupující generace projektantů. Těmto lidem není lhostejná stagnace výzkumu a chybějící kontrolní a metodická činnost nad odbornou úroveň ÚSES, což zabezpečovala a vykonávala Oponentní rada ÚSES.

Tak nastává období třetí, které prozatím vrcholí ustanovením „pracovní skupiny pro řešení metodické a legislativní problematiky ÚSES“ při odboru péče o krajinu MŽP po polovině roku 2009. Počátek tohoto období je možno vymezit léty 2005 – 2007.

Dalším důvodem k aktivaci byla příprava nového stavebního zákona. Daří se prosadit do představenstva České komory architektů, která zaštiťuje i projektanty ÚSES (2003), členku této skupiny ing. Elišku Zimovou. S drobným zpožděním se mění i personální obsazení na MŽP, což znamená zcela odlišný přístup na úrovni ředitele odboru, a tím pádem i na nižších článcích. Jako zlomový můžeme označit rok 2007, a to ze dvou důvodů:

dochází k vystupňování aktivit autorizovaných projektantů ÚSES vůči MŽP,

je od základu měněna správa ochrany přírody a krajiny v České republice (konkrétně dochází ke sloučení původní Agentury ochrany přírody a krajiny se Správou chráněných krajinných oblastí (ještě konkrétněji ke „spolknutí“ AOPK Správou CHKO)).

Daří se organizovat pracovní setkání, která se snaží mít odraz i v masinérii MŽP. Skupina si před sebe klade nemalé cíle, avšak je si vědoma mnoha zrádných momentů. Jsou zpracovávána témata i okruhy řešení „Strategie tvorby ÚSES na území ČR, předložen je návrh na SWOT analýzu, zároveň se připravuje základní osnova řešení nejpálčivějších problémů ÚSES, kterými jsou:

- Legislativa
- Metodiky
- Financování
- Informační systém ÚSES
- Realizace
- Osvěta
- Výzkum

Následující dvouleté období je charakteristické vypracováním mnoha dílčích materiálů ze strany iniciativní skupiny, organizací pracovních schůzek na MŽP ale i v rámci již tradičního semináře „ÚSES – zelená páteř krajiny“. Vše vrcholí v srpnu 2009 oficiálním ustavením „Pracovní skupiny pro řešení metodické a legislativní problematiky ÚSES“ ředitelem odboru péče o krajinu MŽP. Tato pracovní skupina má fungovat jako poradní orgán v problematice ÚSES.

První akcí pracovní skupiny byla organizace a účast na pracovním setkání „Nastal už čas pro aktualizaci metodiky ÚSES?“, kde byly diskutovány následující základní tematické okruhy:

- současné problémy východisek a principů projektování ÚSES;
- plán ÚSES jako výchozí dokumentace pro územně analytické podklady (ÚAP);

- ÚSES v územně plánovací dokumentaci (ÚPD);
- ÚSES v plánu společných zařízení (PSZ) komplexních pozemkových úprav (KPÚ);
- hodnocení funkčnosti ÚSES jako systému (sítě) a dílčích skladebných částí ÚSES;
- (ne)realizace ÚSES na projekčně a majetkově zajištěných pozemcích.

Závěry plynoucí z tohoto pracovního setkání je možno shrnout do následujících bodů:

- Je třeba aktualizovat metodiku tvorby ÚSES (mimo jiné s ohledem na stávající podobu české legislativy);
- Je třeba vytvořit prakticky jednoduše uchopitelnou metodiku projektování (vymezování) ÚSES, co nejstručnější a nejuvýstižnější, oproštěnou od balastních pasáží, přímo nesouvisejících s vlastním vymezováním ÚSES;
- Metodika projektování (vymezování) ÚSES musí respektovat původní přírodovědná východiska tvorby ÚSES a zároveň zohledňovat nové poznatky o fungování ekologických sítí;
- Metodiku projektování (vymezování) ÚSES je třeba specifikovat pro různé typy dokumentací – samostatné dokumentace ÚSES (plány ÚSES, územní studie...), územně analytické podklady, územně plánovací dokumentace (zásady územního rozvoje, územní plány, regulační plány); komplexní pozemkové úpravy (plán společných zařízení, konečný návrh KPÚ);
- V metodice vymezování ÚSES je třeba zohlednit specifika různých typů krajinného prostředí (včetně zásadně chybějících specifík tvorby ÚSES v urbanizovaném prostředí);
- Způsob tvorby a schválení metodiky projektování ÚSES musí mít meziresortní charakter (minimálně mezi MŽP, MMR a MZe), je žádoucí dát aktualizované metodice nějaký právní rámec nebo ji alespoň vydat ve formě metodického pokynu MŽP ČR;
- Provést porovnání migračních tras velkých savců se současným vymezením ÚSES, zvážit, zda by bylo možné dát alespoň v některých případech tyto migrační trasy se skladebnými částmi ÚSES do souladu;
- Je třeba vytvořit metodiku posuzování vymezení ÚSES pro příslušné orgány ochrany přírody;
- Je třeba jednoznačně vyjasnit kompetence příslušných orgánů ochrany přírody ke skladebným částem ÚSES (problematika vložených biocenter nižšího biogeografického významu v biokoridorech vyššího biogeografického významu);
- Je třeba zajistit, aby kompetentní orgány ochrany přírody měly k dispozici úplná data ÚSES, za která zodpovídají.
- Je třeba prosadit, aby veškeré dokumentace vymezování, aktualizací či změn ÚSES byly zpracovávány autorizovanými projektanty ÚSES

V následujícím období se pracovní skupina aktivně zapojila do oponentury aktualizace nadregionálního ÚSES ČR, kdy poukazovala (a stále poukazuje) na některé nesystémové přístupy při tvorbě této dokumentace. Je třeba konstatovat, že se, bohužel, nedaří najít

společnou řeč s AOPK ČR, kdy se v rámci jednání pracovní skupiny dohodnou některé věci, které ale následně AOPK ČR ignoruje a přichází s vlastními návrhy řešení, které nejsou totožné (mnohdy jsou v rozporu) s dohodnutými postupy. Nejpalcivěji se tento rozpor projevuje právě v „Aktualizaci NR ÚSES“, a dále v přístupu k tvorbě informačního systému ÚSES.

Dalším tématem, kdy v pracovní skupině nepanuje absolutní shoda, je problematika začlenění migračních tras velkých savců jako nadregionálních biokoridorů. Zatímco někteří členové skupiny toto řešení prosazují, většina se k této problematice staví zdrženlivě, případně mají výhrady.

Protože ÚSES se v praktickém dopadu na krajinu netýká jen MŽP ale i MMR a MZe (především územní plánování a komplexní pozemkové úpravy), snaží se pracovní skupina iniciovat kontakty mezi těmito resorty.

Vzhledem k tomu, že poslední oficiální metodický návod přijalo MŽP v roce 1994, je snahou pracovní skupiny ve spolupráci s odborem péče o krajinu MŽP iniciovat tvorbu nových (případně zastaralých) metodických materiálů (např. Základní odborná metodika ÚSES (odborný postup při vymezení a hodnocení jednotlivých skladebných částí ÚSES v jednotlivých jeho úrovních, stanovení obsahu dokumentací ÚSES, atd.), Metodika realizace skladebných částí ÚSES (odborný postup realizace skladebných částí ÚSES a následné péče), Metodický pokyn pro postup orgánů ochrany přírody při vymezení a hodnocení ÚSES).

Vzhledem k tomu, že proběhly volby, které silně zahýbaly politickou scénou a jejichž výsledkem jsou návrhy na různá úsporná opatření, je otázkou jak bude nastavená spolupráce MŽP a odborné veřejnosti nadále pokračovat. Přesněji, zda se podaří udržet nastolený trend, kdy se tzv. obecná ochrana přírody přece jen začínala sice nesměle, ale přece jenom hlásit o své místo na slunci vedle tzv. speciální ochrany přírody. Na druhou stranu by pro větší respekt mohly obecné ochrany přírody pomoci další povodňové škody z letošního léta na severu Čech. A ÚSES je nedílnou součástí obecné ochrany přírody !

Místo závěru bych si dovilil uvést jména těch, kteří byli členové původní Oponentní rady:

Ing. Ludmila Bínová, CSc., Doc. Ing. Antonín Buček, CSc., RNDr. Martin Culek, Ph.D., Ing. Jaromír Macků, Ph.D., Doc. Ing. Arch. Jiří Löw, Ing. Eliška Zimová, Ing. Arch. Jarmila Kocourková, Ing. Arch. Marie Lafarová, RNDr. Jiří Kolbek, Ing. Igor Míchal, CSc.†, RNDr. Eliška Nováková, DrSc.†, RNDr. Václav Petříček, RNDr. Hana Rambousková, CSc., Prof. Jan Jeník, DrSc., Ing. Jiří Jiránek, Doc. Ing. Jaroslav Horký, RNDr. Pavel Řepa.

Pod čarou:

Teorie ÚSES víceméně nemá ve světě obdoby a bylo by škoda, aby vývoj tohoto jedinečného nástroje ustrnul a nebyl kontinuálně rozvíjen.